

KRÖNIKA

En föränderlig rörelse

”Nya” talibanerna farligare än de ”gamla”.

I dagens diskussioner om det ökande extremistiska våldet i Afghanistan och dess grannländer berörs sällan talibanernas anspråkslösa ursprung, även om man ofta hänvisar till ”det stora spelet” mellan 1800-talets imperialistiska stormakter Ryssland och Storbritannien. Den globala vision som numera driver extremisterna går mycket längre än imperialistiska ambitioner och är utan tvekan farligare. Ska man kunna motverka avsikterna hos de utländska krafter som nu har blivit så fast förankrade i den afghanska konflikten, är det absolut nödvändigt med en samordnad omorganisation av såväl militära som biståndsinriktade åtgärder.

Text: Nancy Hatch Dupree

Översättning: Charlotte Hjukström

Nancy är en av världens främsta Afghanistankännare och stående krönikör i Afghanistan-nytt sedan 1995.

I april 1992 var kriget mot Sovjetunionen slut. De sovjetiska styrkorna hade dragit sig tillbaka, vänsterregeringen i Kabul var avsatt och den Islamiska republiken Afghanistan hade utropats. Motståndsmännen reste hem för att återuppta sina liv som bönder, köpmän och butiksinnehavare. Bland de före detta lägre befälhavarna fanns 39-åriga mulla Omar, född i en familj av jordlösa bönder som hade slagit sig ner i Tirin Kot, huvudstaden i provinsen Uruzgan. Han hade deltagit i striderna i södra delen av landet och tillhörde styrkorna under maulavi Yunus Khalis, ledaren för den ena grenen av *Hezb-e Islami*, Islamiska partiet.

NU SÖKTE MULLA OMAR arbete som bymulla i byn Singesar längre söderut, i distriktet Maiwand i provinsen Kandahar, där han senare öppnade en madrassa (koranskola). Han träffade regelbundet en mindre grupp gamla vänner från motståndsrörelsen som också fortsatte sina studier i koranskolor i Afghanistan och i den pakistanska staden Quetta. Deras diskussioner rörde sig ofta om den bedrövliga avsaknaden av lag och ordning under det stökiga mujahedinstyret. Ligor bestående av före detta motståndssoldater härjade längs vägarna, krävde olagliga tullar, rånade och våldtog.

Mulla Omar och hans vänskrets såg med fasa hur motståndskampens ideal gick upp i rök. De kände sig fullständigt maktlösa eftersom

de inte hade några resurser och inget inflytande vare sig klanmässigt, socialt eller politiskt. Men våren 1994 var det ändå ett trettiotal av dem som beslöt sig för att agera mot en grov förbrytare som anklagades för att ha vanärat två tonårsflickor. Den lilla truppen av ”talibaner” – koranstuderande – fick ett omedelbart folkligt stöd.

” **Ökade hållbara ekonomiska initiativ, arbetstillfällena och rättsliga reformer är viktigare nu än någonsin. I annat fall kommer allt att vara förgäves.**

Nancy Hatch Dupree

ANDRA IAKTTAGARE observerade också vad som höll på att hända. Pakistans premiärminister Benazir Bhutto och hennes inrikesminister Naseerullah Babar, som hade föresatt sig att öppna en lukrativ handelsväg till Centralasien, kände sig motarbetade. De pakistanska transport- och smugglarligorna var ursinniga. De internationella oljekarteller som var fast beslutna att exploatera Centralasiens rika energiresurser var frustrerade. Här, resonerade de allihop, fanns svaret på deras bekymmer. Med stöd från dessa mäktiga beskyddare lyckades talibanerna, som nu hade vuxit till en armé på 2 500 man, befria en konvoj med trettio pakistanska lastbilar som hade kapats i närheten av Kandahars flygplats. De fortsatte med att ta kontroll över staden Kandahar den 4 november 1994.

Nu var grunden lagd för ett maktövertagande i flera provinser. Kabul föll den 26 september 1996. Snart började det komma klagomål i de lokalsamhällen där talibansoldaterna krävde gratis kost och logi under långa perioder. Majoriteten av dessa tidiga talibaner var unga studerande, mellan 14 och 24 år gamla, från koranskolorna i de afghanska flyktinglägren i Pakistan. De var obildade, oerfarna, utan någon annan skolgång än koranstudierna; deras kunskaper om livet i Afghanistan och om afghanska värderingar och sedvänjor var knapphändiga. Deras militära taktik förbättra-

des emellertid när de fick förstärkningar i form av ett stort antal officerare från den störtade kommunistregimen. På toppnivån, där mulla Omar regerade i hemlighetsfullt majestät, låg fokus helt och hållet på att införa talibanernas strikta uppfattning om korrekt muslimskt beteende. Det blev inte mycket tid över till statsförvaltning. Uppdragen fördelades godtyckligt. Jag minns så väl den dag då talibanernas bibliotekschef frågade mig: ”Vad gör jag här? Jag är nomad. Vad vet jag om vad man ska göra med böcker?”

Tjänstemän i hela statsapparaten ställde samma frågor. Många försökte verkligen utföra ett samhällsnyttigt arbete. Flera av talibanernas belackare gjorde misstaget att betrakta dem som en enhetlig monolit av ärkefundamentalister. Men med tiden utvecklades allt mer olycksbringande tendenser inom rörelsen. Under kriget mot Sovjetunionen hade tusentals passionerade aktivister från andra muslimska länder samlats i Peshawar. De kom från inte mindre än 43 länder i Mellanöstern, Afrika, Centralasien och Fjärran östern genom en välannonserad och välfinansierad rekryteringskampanj. De flesta brydde sig inte alls om Afghanistan; de var ute efter att skaffa sig erfarenhet så att de sedan kunde bedriva en mer effektiv motståndskamp i sina hemländer.

DESSA NITÄLSKANDE STYRKOR anfördes och avlönades av Usama bin Ladin från Saudiarabien, en man som redan 1989 då han grundade al-Qaida i Peshawar blev den dominerande aktören. I början av 1990-talet utsattes bin Ladin för ett antal personliga kränkningar som stärkte hans avsky mot västvärlden. Nu blev Afghanistan det viktigaste träningslägret för al-Qaidas vision av ett globalt jihad. Attackerna mot USA den 11 september 2001, som bin Ladin ansågs ligga bakom, bestraffades med amerikanska flyganfall som bidrog till att talibanregimen störtades.

Precis som man borde ha förväntat sig ombildades talibanerna till en farlig motståndsrörelse. Mulla Omar och al-Qaida tvingades flytta sina baser till Pakistan, där ingen verkade oroa sig för de enorma vapenförråd som hade blivit kvar efter kriget mot Sovjetunionen. Med hjälp av dessa vapen kunde lokala, al-Qaida-stödda talibangrupper växa till en okontrollerbar opposition. När detta skrivs pågår en fullskalig militär operation i Pakistans stamområden längs gränsen till Afghanistan. Ett oavbrutet flöde av ståndaktiga milismän från båda länderna rör sig fram och tillbaka över den bergiga gränsen i takt med offensiverna från de upprorsbekämpande styrkorna. Metoder som är främmande för kulturen i Afghanistan och Pakistan ökar hela tiden, exempelvis självmordsbomber. Många av de mycket unga självmordsbombarna är utbildade vid en pakistansk madrasa med inriktning på just sådan indoktrinering. Offren för dessa urskillningslösa sprängattentat är i stor utsträckning oskyldiga män, kvinnor och barn som dödas i syfte att orsaka panik bland allmänheten.

DE STÄRKTA BANDEN till den globala islamistiska rörelsen har fått konflikten att helt och hållet ändra fokus. Talibanernas nuvarande strategi i Afghanistan är inte längre begränsad till södra delen av landet, där de har bedrivit sin motståndskamp i alla dessa år. Numera är deras mål att skapa ett intryck av att upproret sprider sig som en löpeld över provinserna och är bortom regeringens och Nato-styrkornas kontroll. Syftet med detta är att öka rädslan bland civilbefolkningen, inklusive biståndsorganisationerna, och därmed destabilisera regeringen. Nato-styrkornas förläggningar, patruller och konvojer blir angripna ur bakhåll; vägar och stigar prepa- ▶

”

Jag har träffat den man som hjälpte till att inleda det senaste tragiska kapitlet i Afghanistans historia. Usama bin Laden brukade komma in på mitt kontor i Peshawar i slutet av 80-talet och fråga om jag kunde hjälpa honom att importera schaktmaskiner till vägbyggen i Afghanistan. Då var det ingenting speciellt med honom. Han var mycket artig och försynt. Men skenet kan tydligen bedra.”

Ur *Afghanistan över en kopp te* av Nancy Hatch Dupree.

I *Afghanistan över en kopp te* läser du Nancy Hatch Duprees krönikor från Afghanistan-nytt, åren 1995-2007, totalt 46 stycken. Boken är rikligt illustrerad med bilder, både från arkiven och mer nyfotograferat. Har du ännu inte köpt den så är det dags nu! För en tid sedan kom boken även ut på **engelska**. Både den svenska och den engelska finns att köpa för endast **250 kr** plus frakt i SAKs webbutik: www.sak.se/butik

► reras med hemmagjorda sprängladdningar; pojkar och flickor blir dödade och lemlästade på väg till skolan och politiker blir mördade när de stiger ut ur moskén mitt på ljusa dagen. Andra måltavlor är personer inom rättsväsendet, i synnerhet poliser; afghanska myndigheter, tjänstemän och statsanställda, liksom varje medborgare som avlägset kan misstänkas för att hysa sympatier för regeringen.

Talibanernas uppladdning i norra Afghanistan är mycket oroväckande. Omkring 95 procent av talibanerna är pashtuner. Ett avsevärt antal pashtuner har bott i landets norra delar ända sedan slutet av 1800-talet, då emir Abdur Rahman tvångsflyttade tusentals ghilzaipashtuner och andra motståndare från södra och centrala Afghanistan till de norra delarna. En del av dessa pashtunska grupper ökade gradvis sitt inflytande över uzbekerna och turkmenerna som bebodde deras nya hemtrakter. Exempelvis i staden Kunduz, där den militanta extremismen har blomstrat i årtal, är 40 procent av invånarna pashtuner i dag. Den fruktade mujahedinledaren Gulbuddin Hekmatyar härstammar från Kunduz. För talibanerna var det lätt att gå in och upprätta skuggregeringar över hela norra Afghanistan för över ett och ett halvt år sedan. De finansierar sin verksamhet genom olagliga skatter, vapen- och narkotikahandel och utpressning. Genom att störa handeln och angripa koalitionen underhållskonvojer från Centralasien har de destabiliserat hela regionen.

TALIBANERNA I NORR samarbetar med al-Qaida. Detta är ett stort bekymmer för de angränsande länderna i Centralasien, där terrorismen växer. Grannländerna fruktar att de afghanska rebelerna ska strömma in över deras gränser och föra med sig ett islamistiskt uppror. Tahir Juldasev, ledaren för Islamiska rörelsen i Uzbekistan, flydde landet för att fortsätta sin kamp från Afghanistan och samlade sedan en styrka på 5 000 uzbekerna som han ledde från Pakistan. Enligt ett rykte blev Juldasev nyligen dödad i Södra Waziristan i Pakistan, men hans uzbekiska krigare betraktas som de mest skräckinjagande soldaterna i al-Qaidas nätverk vid sidan av araber och tjetjener.

Terroristernas trakasserier av lokalbefolkningen får mycket långtgående effekter. Det är inte alla pashtuner som sympatiserar med talibanerna, så när milisgrupperna bultar på dörren mitt i natten och anklagar människor för att stå på fel sida, hamnar familjerna i en rävsax. De har inget annat val än att samarbeta, ingen annan utväg. Därför är det många som tvingas vara talibaner om natten, medan de sköter sina officiella plikter under dagtid. Några överlämnar motvilligt en av familjemedlemmarna som arbetskraft till talibanerna, medan resten av familjen fortsätter arbeta för staten – ett agerande som var vanligt under den sovjetiska ockupationen.

PÅ GRUND AV TALIBANERNA är det omöjligt att bedriva biståndsarbete i många områden och detta leder till ett växande missnöje med de allierade styrkorna och regeringen, som anklagas för bristerna i säkerheten och samhällsservicen. Fusket i det senaste valet tärde på medborgarnas tillit; förtroendet undermineras av käbblen inom det internationella samfundet som har så svårt att utarbeta nya strategier. Talibanerna är snabba att dra nytta av alla dessa faktorer. •

Nancy Hatch Dupree

VÄNSKOLOR

SAKs vänskolearbete stöds med bidrag från Europeiska kommissionen.

På SAKs vänskola Zuhruddin i Takharprovinsen i nordöstra Afghanistan